
EXOTIKA A SKANDÁL

O RECEPCI TVORBY PETRY HŮLOVÉ V POLSKU (A ROLI NAKLADATELE)

ANNA MAŠLANKA

EXOTIC AND SCANDALOUS. ON THE RECEPTION OF PETRA HŮLOVÁ'S LITERARY WORK IN POLAND (AND THE ROLE OF A PUBLISHER)

The study analyses the reception of Petra Hůlová's literary work in Poland with a focus on her publishers' activities. The writer's books have been published in two different publishing houses – W.A.B., one of the biggest fiction publishers in Poland, and Afera, small publishing house founded by bohemist and translator Julia Rózewicz. The author of the paper – basing on the publishers' strategies and the reviews of critics and readers – describes the influence of this transition on the perception of Petra Hůlová's works in Poland and on the position of both writer and publisher in Polish literary field.

Keywords: Petra Hůlová, Czech literature, Czech literature in Poland, literary translation, publisher, literary field

ÚVOD

V diskuzích o recepci tvorby autora v cizí zemi se obvykle poměrně málo prostoru dostává nakladatelům. Jak však píše polský literární vědec Marcin Rychlewski: „Role nakladatele, obvykle opomíjená v sociologii literatury z důvodu absolutizace ‚autora‘, vyžaduje větší pozornost, jelikož je to on, kdo investuje do textu, má největší vliv na materiální podobu díla, navíc prostřednictvím příslušných distribučních kanálů (reklama, velkoobchod, knihkupectví, internet) provádí činnosti směřující k tomu, aby tento text začal být vnímán publikem“⁽¹⁾

1 „Rola wydawcy, zazwyczaj pomijana w socjologii literatury ze względu na absolutyzację ‚autora‘, wymaga głębszego przemyślenia, skoro to on inwestuje w tekst, ma największy wpływ na materialny wymiar dzieła, co więcej – za pomocą odpowiednich kanałów

(Rychlewski 2013: 19). V případě české literatury v Polsku v souvislosti s nedávnými proměnami literárního pole (podle pojetí Pierra Bourdieua) se tato role zdá zvláště důležitá.

V posledních letech totiž vzniklo několik malých polských nakladatelství zaměřených právě na českou literaturu. Typické pro ně je, že věnují pozornost novým autorům, dosud neznámým v polském prostředí (na rozdíl od větších nakladatelů, kteří sází na známá a oblíbená jména jako Bohumil Hrabal, Milan Kundera nebo Jaroslav Hašek), a jejich produkce se vyznačuje mj. „vysokou kvalitou překladu [...] a pečlivou redakcí, zajímavou a vynikající grafickou úpravou“⁽²⁾ (Żygadło-Czopnik 2014: 154). Zároveň ale mají malí nakladatelé omezené možnosti propagace svých knih a následně menší dosah. Vzniká totiž otázka, jakým způsobem v popsanych podmínkách výběr nakladatele ovlivňuje polskou recepci a postavení v polském literárním poli jednotlivých českých autorů.

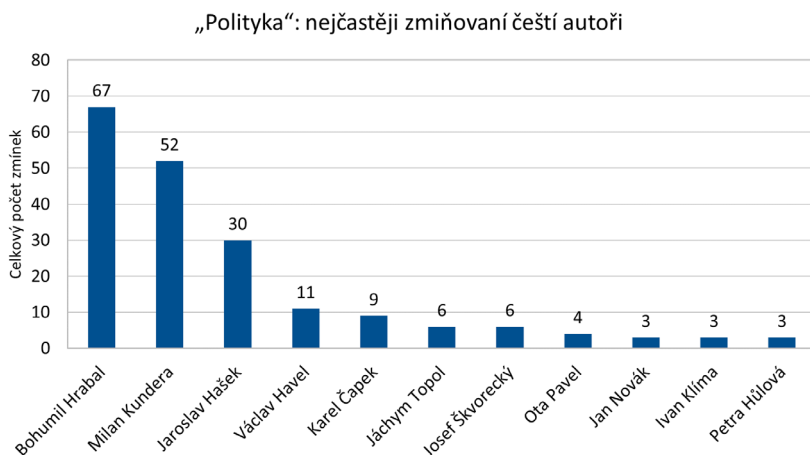
Tvorba Petry Hůlové se zdá být příkladem, který nám umožňuje tento vliv sledovat. Hůlová je totiž jednou z mála českých autorek a autorů mladé a střední generace, jejichž díla byla dosud vydána ve více než jednom nakladatelství; navíc její knihy byly přeloženy do polštiny třemi různými překladateli. Jistým zlomem byl její přechod od „velkého“ nakladatele (W.A.B.) do „malého“ nakladatelství Afera, které každý rok vydává 5–6 knih a je zaměřené výhradně na českou literaturu. Případ Hůlové je tím zajímavější, že její novou překladatelkou se zároveň stala majitelka tohoto nakladatelství, Julia Różewicz (v rodinné literární tradici pokračující vnučka významného polského básníka Tadeusze Różewicze, jehož texty vyšly také v češtině).

Z analýzy prezentace české literatury v časopise *Polityka* – v současnosti nejprodávanějším společensko-politickém týdeníku v Pol-

dystrybucji (reklama, hurtownie, księgarnie, internet) podejmuje działania zmierzające do tego, żeby ów tekst w ogóle zaistniał w świadomości odbiorcy.“ Přel. A. Maślanka.

2 „wysoka jakość przekładu [...] oraz staranna redakcja, ciekawa i wyróżniająca się szata graficzna.“ Přel. A. Maślanka.

sku⁽³⁾ – v období 1993–2019 vyplývá, že Hůlová (v týdeníku je zmíněna v analyzovaném období třikrát) se jako jediná žena objevila v desítce nejčastěji zmiňovaných českých autorů (viz graf 1).

Graf 1. Nejčastěji zmiňovaní čeští autoři v týdeníku *Polityka* v období 1993–2019.

Nicméně pokud jde o rozsahově větší materiály, recenze v týdeníku se dočkala jen jedna kniha Hůlové – a to ta první, *Paměť mojí babičce*, vydaná nákladem velkého nakladatelství. Mohlo by to potvrzovat, že velký nakladatel zajišťuje větší viditelnost a úspěch v polském literárním a mediálním světě. Pokusím se ale toto tvrzení aspoň částečně ověřit také na základě literárněkritických a čtenářských ohlasů.

K přípravě článku byly použity výsledky vědeckého výzkumu částečně prezentované na VI. kongresu literárněvědné bohemistiky (bibliografie českých knih vydaných v Polsku v období 1993–2019, prezentace české literatury v polských médiích a na literárních festivalech ve stejném období). Zdrojem informací o recepci tvorby Petry Hůlové v Polsku byly kritické články dohledané prostřednictvím ka-

3 Data za 3. čtvrtletí 2022. Viz <https://www.wirtualnemedia.pl/artukul/sprzedaz-tygodnikow-opinie-iii-kwartal-2022-polityka-gosc-niedzielny-newsweek> [přístup 30.12.2022]

talogu polské Národní knihovny a hodnocení a recenze na stránkách LubimyCzytać.pl – největším polském společenském portálu pro čtenáře. V rámci popisu fungování polského literárního pole byly použity prvky teorie Pierra Bourdieua.

NAKLADATELÉ, STRATEGIE A VÝBĚRY

První knihou Petry Hůlové vydanou v Polsku byl její už zmíněný debut *Paměť mojí babičce*. Ten vyšel v nakladatelství W.A.B. v překladu Doroty Dobrew s odlišným názvem *Czas Czerwonych Gór* [česky *Čas Červených hor*] v roce 2007. Následoval ve stejném nakladatelství v roce 2011 román *Stanice Tajga* (*Stacja Tajga*) v překladu Piotra Godlewského. V obou případech se jednalo o „exotické“ příběhy, jejichž děj se odehrává na vzdáleném a málo známém místě jak pro české, tak polské čtenáře – v Mongolsku a na Sibiři.

První polský nakladatel Petry Hůlové, W.A.B. (který je od roku 2012 součástí nakladatelské skupiny Foksal), je jednou z nejznámějších nakladatelských značek v Polsku. V povědomí polských čtenářů funguje především díky svým knižním edicím jako např. *Don Kichot i Sancho Pansa* [Don Quijote a Sancho Panza], ve které vychází překladová literatura, *Nowy Kanon* [Nový kánon] – nejvýznamnější díla současné literatury, nebo *Mroczna Seria* [Temná série] – detektivky. O jeho knižní produkci autoři publikace *Horizont komparace. Česko-polské literární sousedství 1945–2005* píší: „Literáti ‚na volné noze‘ musí odolávat tlaku velkých podniků typu varšavského W.A.B., které se zajímají o novátorské texty až poté, kdy si na ně vydělají editováním knížek pohybujících se na pomezí masové kultury“ (Kowalczyk a kol. 2018: 242).

Nicméně vzhledem k tomu, že ve srovnání s jinými velkými polskými nakladateli W.A.B. vzniklo poměrně nedávno (v roce 1991), z hlediska sociologie literatury je popisováno jako podnik, který pořád bojuje o svou pozici v literárním poli – a proto také některé jeho „kacířské“ aktivity, jako zmíněná edice *Nowy Kanon* nebo vydávání mladé překladové literatury: „Jako instituce značně mladší než Znak nebo Wydawnictwo Literackie a instituce, která nemá kumulovaný

kapitál času a s tím spojenou značku ‚klasiky‘, W.A.B. sahá [...] po tom, co je ‚mladé‘. Vydává totiž hlavně současnou světovou literaturu“⁽⁴⁾ (Warczok a kol. 2014: 102). Tímto způsobem se také v nabídce nakladatelství objevila Petra Hůlová. Její první knihu, *Paměť mojí babičce*, nakladatel zařadil do edice Z miotłą [S koštětem], ve které vychází oceňovaná zahraniční a polská literatura psaná ženami (mezi autorky prezentované v této sérii patří také mj. Majgull Axelsson a Oksana Zabuzko); *Stanice Tajga* byla vydána v rámci už zmíněné edice Don Kichot i Sancho Pansa. Obě edice mají své fanoušky, kteří se jejich prostřednictvím dostali také ke knihám Hůlové.

Jak však poznamenává Zofia Tarajło-Lipowska, Hůlová je všestrannou autorkou, která „v každé další knize tematicky míří do jiného prostředí a mění styl vyprávění“⁽⁵⁾ (Tarajło-Lipowska 2010: 464). Je pravda, že „živelné a naléhavé vyprávěčství, hovorový jazyk, témata generačních střetů a postavení ženy ve společnosti, hledání identity a zakotvení postav, které trápí samota a zklamání“ (Šidáková Fialová 2014: 348), jsou společnými prvky všech autorčiných knih, nicméně v některých z nich zmíněné živelné vyprávěčství, pestrý jazyk a téma role ženy ve společnosti se dostávají do popředí. A právě tyto texty přitáhly pozornost Julie Rózewicz – druhé polské nakladatelky Petry Hůlové.

Bohemistka Julia Rózewicz své nakladatelství založila v roce 2010 a ze začátku také všechny knihy sama překládala. Jako nová aktérka v poli, literární „kacířka“, nabízela českou literaturu dosud v Polsku neznámou, odlišnou od oblíbeného Haška, Hrabala nebo Kundery. Na knižní trh vstoupila s knihami Petra Šabacha a Jana Balabána, hned ale začala také vydávat knihy českých spisovatelek mladé a střední generace (kromě Hůlové mj. Petry Soukupové, Kateřiny Tučkové, Biancy Bellové). „Těžištěm jeho [nakladatelství Afera] působnosti je

4 „W.A.B., będąc instytucją znacznie młodszą od Znak i Wydawnictwa Literackiego i nie mając zakumulowanego kapitału czasu i związanej z tym marki ‚klasyki‘, sięga [...] po to, co ‚młode‘. Wydaje więc głównie współczesną literaturę światową.“ Přel. A. Maślanka.

5 „W każdej z kolejnych książek trafia tematycznie w inne środowisko i zmienia styl narracji.“ Přel. A. Maślanka.

především náročnější próza populárních a respektovaných českých autorů a zejména autorek. Je s podivem, jak skvěle se Julia Różewicz orientuje na českém knižním trhu a jak spolehlivě dokáže zachytit kvalitní tituly,“ píše Joanna Goszczyńska (2020: 35). Podle Doroty Żygadło-Czopnik „nakladatelství Afera si za cíl stanovilo prezentování tvorby mladých českých autorek, které teprve bojují o uznání kritiků nejen na mezinárodní scéně, ale také své domácí“⁽⁶⁾ (Żygadło-Czopnik 2018: 237), a tedy autorek, které jsou do jisté míry kacířkami i v českém literárním poli. Badatelka také píše, že je Julia Różewicz pro všechny své autorky a autory jistou patronkou a navazuje s nimi blízké, přátelské vztahy (Żygadło-Czopnik 2014: 152), což se zdá být mnohem snazší a přirozenější v případě menšího nakladatele.

V roce 2013 v nakladatelství Afera v překladu samotné nakladatelky vyšla kniha *Umělohmotný třípokoř (Plastikowe M3)*. Kvůli jejímu zájmu o silné ženské hlasy si Julia Różewicz zvolila dílo Petry Hůlové s velmi pestrá a zároveň kontroverzní ženskou postavou. Navíc se ji rozhodla propagovat pomocí „malého skandálu“ (Żygadło-Czopnik 2014: 156). Zprvée přidala podnázev *Česká pornografie (Czeska pornografia)* – což je také, jak poznamenává Joanna Goszczyńska (2020: 35), název divadelní hry Divadla Na Zábřadlí vzniklé na základě knihy. „Tento výklad překladatelky směřuje k odhalení a uvědomění širšího kontextu. I přes tuto změnu je verze nabízená Julií Różewicz umělecky nosná a oslovuje polského čtenáře,“⁽⁷⁾ vysvětluje Żygadło-Czopnik (2015: 113). Kromě toho se na bílé obálce polského vydání objevil televizní symbol pro pořady určené pouze dospělým. Tyto prvky jsou důkazem promyšlené marketingové strategie, která měla zajistit pozornost čtenářů. Kniha se stala také dosti široce diskutovanou kvůli své jazykové vrstvě a překladu (kterému budeme dále věnovat více

6 „Wydawnictwo Afera stawia sobie za cel prezentowanie twórczości młodych czeskich autorek, dopiero walczących o uznanie krytyki nie tylko na scenie międzynarodowej, lecz także na rodzimym rynku księgarskim.“ Přel. A. Maślanka.

7 „Tłumaczka dokonała tu interpretacji w celu wydobyć i uświadomienia szerszego kontekstu. Mimo tej zmiany, wersja zaproponowana przez Julię Różewicz jest nośna artystycznie i przemawia do polskiego odbiorcy.“ Přel. A. Maślanka.

pozornosti), za který Różewicz získala prestižní překladatelskou cenu časopisu *Literatura na Świecie* v kategorii „Nová tvář“.

Další kniha Hůlové, která vyšla v nakladatelství Afera v roce 2017 a také v překladu Julie Różewicz – *Macocha* – byla potvrzením vysoké překladatelské kvality; tentokrát za ni překladatelka získala nominaci na literární cenu Literacka Nagroda Gdynia. *Macocha* je podle Joanny Goszczyńskiej textem, kterým se „Petra Hůlová do povědomí polské veřejnosti zapsala nejhluběji“ (Goszczyńska 2020: 35). I tentokrát se polské vydání vyznačuje promyšlenou grafickou úpravou. Na obálce vidíme balkon, ze kterého hlavní postava, skoro jako shakespearovská Julie, vede své monology, zatímco růžová barva obálky se zdá jakýmsi ironickým odkazem na ženské stereotypy a brakovou literaturu pro ženy, kterou hrdinka píše. Promyšlená, vtipná a navíc velmi kontroverzní byla také grafická úprava třetí knihy Petry Hůlové vydané v nakladatelství Afera v překladu Julie Różewicz – *Stručné dějiny Hnutí* (*Krótką historią Ruchu*, 2021). Červená obálka představovala kreslené ženské genitálie (vypadající jako písmeno V) s šedým pubickým ochlupením.

PETRA HŮLOVÁ
PLASTIKOWE
M3
CZYLI CZESKA
PORNOGRAFIA

Obr. 1. Obálky knih Petry Hůlové vydaných nakladatelstvím Afera.

Zatímco W.A.B. knihy Petry Hůlové v době jejich vydání propagoval svými standardními kanály a jako velký nakladatel měl zajištěnou pozornost čtenářů a kritiků, Afera spoléhá na zmíněné propagační prvky (kontroverze, zajímavá grafická úprava) a kromě toho aktivně propaguje autorku v rámci knižních veletrhů, literárních událostí a autorských čtení. „Hůlová je [...] častým hostem polských literárních festivalů,“ konstatuje ve své recenzi na *Macochu* Patrycja Chajećka (2018: 45). Spisovatelka byla už hostem skoro všech největších polských literárních festivalů (Conrad Festival, Big Book Festival, Międzynarodowy Festiwal Opowiadania [Mezinárodní festival povídky], kromě toho také festivalu Miasto Słowa [Město slova] v Gdyni, české edice festivalu Literacki Sopot v roce 2015 a Knižního veletrhu ve Varšavě v roce 2021, jehož čestným hostem byla Česká republika).

Během rozhovorů s představiteli institucí propagujících mj. českou literaturu v Polsku (České centrum ve Varšavě, Wrocławski Dom Literatury [Vratislavský dům literatury], Mazowiecki Instytut Kultury [Mazovský kulturní institut]), které jsem provedla v srpnu 2021, bylo také zjištěno, že na otázku, se kterými nakladateli české literatury spolupracují, tyto představitelé nejčastěji v první řadě zmiňují právě Aferu nebo přímo Julii Różewicz – což potvrzuje, že tato nakladatelka a překladatelka je v této oblasti velmi aktivní.

OHLASY KRITIKŮ

V katalogu polské Národní knihovny se nachází poměrně málo kritických textů týkajících se prvních dvou knih Petry Hůlové vydaných v Polsku. Obě recenzoval v časopise *Nowe Książki* [Nové knihy] významný znalec a překladatel české literatury, zesnulý Leszek Engelking. O knize *Paměť mojí babičce* píše: „Tento debut je nejen jedním z nejdiskutovanějších, ale také jedním z nejlepších v české próze počátku třetího tisíciletí“⁽⁸⁾ (Engelking 2007: 52) a oceňuje jazyk a au-

8 „Debiut ten jest nie tylko jednym z najgłośniejszych, ale i najlepszych w prozie czeckiej początku trzeciego tysiąclecia.“ Přel. A. Maślanka.

tenticitu románu. Marta Cuber, recenzentka týdeníku *Polityka*, je však méně nadšená – podle ní autorka nic nového neobjevila a její kniha je případně zajímavá jen jako ženská verze hrabalovských hovorů⁽⁹⁾ (Cuber 2007: 66). V případě románu *Stanice Tajga* Engelking upozornil na sociologické zaměření spisovatelky, ale také na prvky žánrové literatury – detektivky (Engelking 2011: 44).

Zdá se, že další knihy Hůlové na polském knižním trhu vyvolaly v polských kulturních kruzích širší diskuzi (a zároveň větší kontroverze). Známý polský spisovatel Janusz Rudnicki, jehož nadšené recenze na *Umělohmotný třípokoje* a *Macochu* byly zveřejněny v celostátních novinách *Gazeta Wyborcza*, napsal: „Je to třetí kniha Hůlové na našem trhu. I když jsem nečetl dvě předchozí (*Paměť mojí babičce* a *Stanice Tajga*, obě W.A.B.), troufnu si tvrdit, že ta je nejlepší. Je těžké být lepší. Vlastně to není možné“⁽¹⁰⁾ (Rudnicki 2013: 12). Mimochodem, právě Rudnicki se svými expresivními texty poskytl nakladatelství Afera druh podpory, o kterém Bourdieu píše: „Symbolický a ekonomický úspěch dlouhodobého výrobního cyklu závisí alespoň v začátcích na činnosti několika ‚objevitelů‘, to znamená autorů a kritiků, kteří nakladatelství spoluutvářejí již tím, že je uvěřují: publikují zde, přinášejí rukopisy, příznivě hovoří o jiných autorech nakladatelství“ (Bourdieu 2010: 198).

Je otázkou, co konkrétně přitahuje největší pozornost kritiků. V rozhovoru s Piotrem Koftou Petra Hůlová říká, že česká recepce *Umělohmotného třípokoje* ji zklamala: „Recepce mé knihy v Česku byla dost zvláštní. Taková zmateně-opatrná. V recenzích se psalo, že je to jazykově zajímavé. A konec. Nebo se psalo, že se tam nic neděje, že chybí příběh. A to je všechno. Kritici nevěděli, co s tím udělat, nikdo nešel dál, nezkusil to nějak hlouběji vykládat. Byla

9 „Niby więc nic Hůlová nie odkryła [...] ale pomysł, by ująć je w babską gawędę, to w literaturze czeskiej z pewnością dobra kontrpropozycja dla wielbicieli prozy Hrabala.“ Přel. A. Mašlanka.

10 „To trzecia pozycja Hůlovej na naszym rynku. Bez czytania dwóch poprzednich (*Czas Czerwonych Gór* i *Stacja Tajga*, obie W.A.B.) zaryzykuje, że najlepsza. O lepszą trudno. To niemożliwe.“ Přel. A. Mašlanka.

jsem tou recepcí hrozně zklamaná“⁽¹¹⁾ (Hůlová 2013: K12). Nicméně polští kritici se také víceméně soustředí na jazyk knihy. Zmíněný Rudnicki, který se demonstrativně vymezuje proti analyzování obsahu (a ve své recenzi především cituje ukázky z knihy jako důkaz výjimečnosti jazyka), píše: „Nezajímá mě ani příběh, jelikož je tady zbytečný, dokonce nemístný. Tady hlavní roli hraje jazyk, a jemu patří potlesk“⁽¹²⁾ (Rudnicki 2013: 12).

Jistý pokus o interpretaci podniká Piotr Kofta, i když píše, že „tato kniha nenabízí žádný interpretační klíč“; podle něho je *Umělohmotný třípokoj* „báseň o stavění pevnosti kolem tělesnosti [...] pro záchranu toho, co nám ještě zbylo z lidstva“⁽¹³⁾ (Kofta 2013: K12). Občas se objevují zmínky o digitalizaci a jejím vlivu na náš život, na což se autorka zdá upozorňovat; jiné důležité prvky jako pedofilie nebo sexuální násilí, které také Hůlová ve své knize tematizuje, nejsou však recenzenty zmiňovány.

Do jisté míry odlišná je recepce *Macochy*. I v tomto případě kritici věnují hodně pozornosti jazyku, nicméně do popředí se dostává hlavní postava (která vzbuzuje silné emoce) a téma alkoholismu. Zofia Tarajło-Lipowska hrdinku popisuje slovy: „Ani v nejmenším nepřipomíná naše vzorné ‚matky-Polky‘, je jejich protikladem – jako závislá alkoholička, destruktivní vůči sobě a rodině, trapná pro okolí. Zaslouží co nejdůraznější odsouzení čtenáře“⁽¹⁴⁾ (Tarajło-Lipowska 2018: 90). Ne pro všechny je tato postava psychologicky přesvědču-

11 „Odbiór mojej książki w Czechach był raczej dziwny. Taki bezradno-ostrożny. W recenzjach pisano o tym, że to ciekawe językowo. I koniec. Albo pisano, że nic się tam nie dzieje, nie ma żadnej opowieści. I tyle. Krytycy nie wiedzieli, co z tym robić, nikt nie poszedł dalej, nie próbował głębszej interpretacji. Byłam tym odbiorem mocno rozczarowana.“ Přel. A. Maślanka.

12 „Ba, nie obchodzi mnie nawet fabuła, jako że ona tu zbędna, nawet nie na miejscu. Tu w roli głównej język, i jemu to należy się aplauz.“ Přel. A. Maślanka.

13 „Ta książka nie oferuje żadnego klucza do swojej interpretacji“; „Zaryzykowałbym twierdzenie, że jest to poemat o wznoszeniu twierdzy wokół cielesności. [...] Żeby chronić to, co nam jeszcze zostało z człowieczeństwa.“ Přel. A. Maślanka.

14 „W najmniejszym stopniu nie przypomina naszej wzorcowej matki-Polki, jest wręcz jej przeciwieństwem – jako nałogowa alkoholiczka, destrukcyjna wobec siebie i rodziny, żenująca dla otoczenia. Zasluguje na najwyższe potępienie ze strony czytelnika.“ Přel. A. Maślanka.

jící – všichni se však shodují ohledně jazyka: „Lze tomu textu mnoho vytknout, třeba stereotypnost psychologické konstrukce postavy, ale jedno se nezapře: plastičnost jazyka a talent pro hru s různými, občas odlišnými řečovými konvencemi. Jazyk, který používá hrdinka, je totiž bohatý, plný metafor, občas absurdních srovnání. Perfektně odráží psychické stavy vypravěčky“⁽¹⁵⁾ (Chajęcka 2010: 46). Zajímavá je také poznámka Leszka Engelkinga, který monolog vypravěčky vnímá jako jistý druh zpovědi: „V souvislosti s několikrát se opakujícím slovem ‚Bůh‘ (a výpověďmi určenými Bohu) můžeme uvažovat o tom, jestli se tady občas neuskutečňuje nějaký druh zpovědi“⁽¹⁶⁾ (Engelking 2019: 414). Obecně řečeno *Macocha* potvrdila postavení Hůlové jako odvážné a upřímné provokatérky, možná i skandalistky, jak zní název článku Aleksandry Hudymač (2021: 82) věnovaného Petře Hůlové. Spisovatelky, pro kterou neexistuje žádné tabu.

Ve srovnání s *Umělohmotným třípokojem* a *Macochou* třetí kniha Petry Hůlové vydaná nakladatelstvím Afera v překladu Julie Rózewicz – *Stručné dějiny Hnutí* – se dočkala poměrně mála ohlasů. V katalogu polské Národní knihovny se nenachází žádná recenze na tuto knihu. Za zmínku stojí však text Olgy Wróbel ve velmi populárním literárním časopisu *Książki. Magazyn do czytania*. Autorka konstatuje, že sice „je to kniha, u které se dobře myslí“, nicméně neví, „jestli potřebujeme v této chvíli obrazy radikálního feminismu jako totalitární dystopie“⁽¹⁷⁾ (Wróbel 2021: 116).

Několik odstavců věnuje knize také Aleksandra Hudymač ve svém už zmíněném průřezovém článku o Petře Hůlové (zveřejněném v tý-

15 „Wiele można temu utworowi zarzucić, choćby stereotypowość konstrukcji psychologicznej postaci, ale jednego nie sposób autorce odmówić: plastyczności języka i talentu do zabawy różnymi, nierzadko skrajnie odmiennymi, konwencjami mowy. Język, którym posługuje się bohaterka, jest bowiem bogaty, pełen metafor, czasem absurdalnych porównań. Idealnie odzwierciedla stany psychiczne narratorki.“ Přel. A. Maślanka.

16 „Wobec powracającego kilka razy słowa »Bóg« (i wypowiedzi do Boga skierowanych) można by się zastanawiać, czy momentami nie dokonuje się tu swego rodzaju spowiedź.“ Přel. A. Maślanka.

17 „Nie wiem, czy potrzebujemy w tej chwili przedstawień radykalnego feminizmu jako totalitarnej dystopii, natomiast jest to niewątpliwie książka, przy której dobrze się myśli.“ Přel. A. Maślanka.

deníku *Tygodnik Powszechny* a vzniklém v souvislosti s ročníkem Conrad Festival, kterého spisovatelka byla hostem). Oceňuje způsob, jakým nás tato kniha vytlačuje z komfortní zóny: „Klademe si otázku ohledně hranic radikalismu, nedostáváme však odpověď, protože autorka v sobě nemá ani špetku moralistky nebo kazatelky. Její úkol je splněn ve chvíli, když začínáme brát v pochybnost naše přesvědčení a poznávací zvyklosti“⁽¹⁸⁾ (Hudymač 2021: 84).

Důležitým prvkem, který se kromě toho objevuje ve zmíněném textu Hudymač a který podle ní spojuje všechny Hůlové knihy, je empatie. Literární vědkyně píše o „emocionálním žonglování“ spisovatelky, ve kterém je „něha a sesterství“, a v souvislosti s *Umělohmotným třípokojem* pozitivně hodnotí schopnost autorky „namaľovat vnitřní krajinu sexuální pracovnice bez odsuzování. Prostě jí dává hlas“⁽¹⁹⁾ (ibid.: 83). Tento prvek zdůrazňoval také Aleksander Kaczorowski (v roce 2004, tedy ještě předtím, než knihy Hůlové začaly vycházet polsky, v rozsáhlém textu v týdeníku *Polityka* věnovaném důležitým českým literárním debutům posledních let): „Celý ten úpadek několika generací mongolských žen je představen bez civilizační nadřazenosti. Naopak: nejvíce překvapující v této knize je neuvěřitelná empatie mladé autorky“⁽²⁰⁾ (Kaczorowski 2004: 67).

O PŘEKLADU

V citované recenzi na román *Paměť mojí babičce* Leszek Engelking píše: „A tady narážíme na hodnotu této knihy, která prostě musela ve

18 „Zadajemy pytanie o granice radykalizmu, nie otrzymujemy jednak odpowiedzi, gdyż autorka nie ma w sobie ani krzty moralistki czy kaznodziejki. Jej zadanie kończy się w momencie, w którym zaczynamy podawać w wątpliwość nasze przekonania i przyzwyczajenia poznawcze.“ Přel. A. Maślanka.

19 „Jest w tej emocjonalnej żonglerce czułość i siostrzeństwo“; „Hůlová [...] ujmuje [...] umiejętnością odmalowania pejzażu wewnętrznego pracownicy seksualnej bez cienia oceny i potępienia. Oddaje jej po prostu głos.“ Přel. A. Maślanka.

20 „Cała ta degrengolada kilku pokoleń mongolskich kobiet przedstawiona została bez cienia cywilizacyjnej wyższości. Wprost przeciwnie: najbardziej zdumiewa w tej książce niesamowita empatia młodej autorki.“ Přel. A. Maślanka.

velké míře zmizet v překladu. Je napsaná jazykem mluveným (i když tu nechybí básnická přirovnání), v češtině mnohem vzdálenějším od spisovného než v polštině, a proto mnohem více přitahujícím pozornost. Tato mluvená podoba jazyka je dost překvapivá ve spojení s cizím tématem a tím, že hrdinky a zároveň vypravěčky jsou Mongolky⁽²¹⁾ (Engelking 2007: 52). Hůlová ve své tvorbě běžně používá obecnou češtinu a je pravda, že tato podoba jazyka nemá v polštině svůj protějšek; pro každý konkrétní případ je potřeba ho vytvořit (stejně jak to před lety udělali polští překladatelé Bohumila Hrabala). Je příznačné, že v recenzích na polské překlady knih *Umělohmotný třípokoj* a *Macocha* se už podobné poznámky neobjevují. Naopak, oceňuje se přidaná hodnota v podobě jazyka vytvořeného Julií Różewicz, což se zdá potvrzením, že překladatelka našla pro Hůlovou ten správný jazyk.

Tento překlad chválí mimo jiné Rudnicki: „Julia Różewicz je nejen šéfredaktorka nakladatelství Afera a nejen vnučka velkého Dědy [Tadeusze Różewicze]. Je překladatelka, to je známo, ale teď už je také známo, že je výjimečná stylistka. Jinak by nezvládla takový křkolomný úkol, jako je překlad toho výbušného monologu. Její invence je záviděníhodná. [...] Różewicz dělá frazeologické piruety a dělá je takovým způsobem, že se z toho točí hlava“⁽²²⁾ (Rudnicki 2013: 12).

„Julia Różewicz použila ve své práci iluzionistickou metodu (podle klasifikace Jiřího Levého). Její překlad je konstruován tak, že u čtenáře vytváří iluzi styku s originálem,“⁽²³⁾ píše Dorota Żygadło-Czopnik

21 „Tu dochodzimy do wartości tej książki, która po prostu musi w dużej mierze zniknąć w przekładzie. Napisana jest ona językiem mówionym (choć nie brak w nim poetyckich porównań), w czeszczyźnie znacznie dalszym niż w polskim od literackiego, o wiele bardziej więc zwracającym na siebie uwagę. Ta mówiona odmiana języka nieco zaskakuje w zestawieniu z cudzoziemskim tematem i faktem, że bohaterki i zarazem narratorki są Mongołkami.“ Přel. A. Maślanka.

22 „Julia Różewicz jest nie tylko szefową wydawnictwa Afera, i nie tylko wnuczką wielkiego Dziadka. Jest tłumaczką, to też wiadomo, ale od teraz wiadomo, że jest wyśmienitą stylistką. Inaczej nie podołałaby tak karkołomnemu zadaniu jak tłumaczenie tego erupcyjnego monologu. Jej inwencja jest do pozazdroszczenia [...]. Różewicz wyczynia piruety frazeologiczne i robi to tak, że we łbie się kręci.“ Přel. A. Maślanka.

23 „Julia Różewicz zastosowała w swojej pracy metodę iluzji (klasyfikacja Jiřígo Levého). Przekład jej autorstwa jest tak skonstruowany, że roztacza przed czytelnikiem iluzję obcowania z oryginałem.“ Přel. A. Maślanka.

(2015: 118). Pro vysvětlení badatelka cituje také Jiřího Levého: „Volný překlad klade důraz na obecné. Zachovává obecný obsah a formu a zavádí substituci do celé oblasti zvláštního: za národní a dobovou specifickou originálu dosazuje národní a dobovou specifickou oblast, do níž se překlad uvádí, proto ve svém extrému vede k lokalizaci a k aktualizaci“ (Levý 1998: 114). Není totiž překvapující komentář Rudnického v jeho další recenzi (tentokrát na *Macochu*): „[Překladatelka] tady zase odvedla tak skvělou práci, že nebýt českých jmen, tak bych myslel, že Julie křičí z balkonu polsky, někde blízko mě, ve Varšavě“⁽²⁴⁾ (Rudnicki 2018: 9).

Kvalitu překladu Julie Różewicz potvrzuje již citovaný Leszek Engelking. V recenzi na *Macochu* píše: „Polský překlad osmého románu Petry Hůlové je bravurní jízda, vynikající překladatelský výkon. Je třeba pochválit Julii Różewicz, že polským čtenářům přinesla knihu, pro kterou je v polské literatuře těžké najít protějšek. Jsem si jistý, že překladatel méně citlivý na nuance a rytmus mluveného jazyka by prostě *Macochu* zmasakroval“⁽²⁵⁾ (Engelking 2019: 416).

NÁZORY ČTENÁŘŮ

Ohlasy kritiků však často neodpovídají čtenářské recepci tvorby jednotlivých autorů. Měřítkem čtenářského úspěchu (samozřejmě vedle údajů o prodeji, ty však obvykle nejsou běžně dostupné) můžou být reakce čtenářů na internetu. Proto jsem jako zdroj informací o recepci tvorby Petry Hůlové v Polsku použila také hodnocení a příspěvky na populárním portálu pro čtenáře, *LubimyCzytać.pl*. Jeho komunitu tvoří přes milion uživatelů.

Podle počtu hodnocení je nejpopulárnější knihou Petry Hůlové v této komunitě *Paměť mojí babičce* (210 hodnocení). Knihy vydané

24 „[Tłumaczka] tu znowu odwaliła tak koronkową robotę, że jakby nie czeskie imiona, myślałbym, że Julie krzyczy z balkonu po polsku, tuż obok mnie, w Warszawie.“ Přel. A. Maślanka.

25 „Polski przekład ósmej powieści Petry Hůlovej to brawurowa jazda, błyskotliwe osiągnięcie translatorskie. Trzeba pochwalić Julię Różewicz za przyswojenie nam książki, dla której w naszej literaturze trudno znaleźć odpowiednik. Jestem pewien, że tłumacz słabiej wyczulony na niuanse i rytmy języka mówionego *Macochę* by po prostu zaszlachtował.“ Přel. A. Maślanka.

nakladatelstvím W.A.B. mají větší počet čtenářů a také vyšší průměrné hodnocení; rozdíl je viditelný zejména v případě *Umělohmotného třípokoje*, který jako jediný získal hodnocení nižší než 6,0, a *Stručných dějin Hnutí*, kde je okruh čtenářů viditelně menší (jen 65 hodnocení a 15 recenzí). Celkově však rozdíly nejsou moc velké (viz tabulka 1).

	Počet hodnocení	Průměrné hodnocení	Počet recenzí
Paměť mojí babičce	210	6,9	28
Stanice Tajga	137	6,9	35
Umělohmotný třípokoj	107	5,8	22
Macocha	109	6,8	28
Stručné dějiny Hnutí	61	6,5	15

Tab. 1. Knihy Petry Hůlové v komunitě LubimyCzytać.pl.

Pokud jde o první dvě knihy Hůlové vydané v Polsku – *Paměť mojí babičce* a *Stanice Tajga* – většina členů komunity LubimyCzytać.pl je čte jako jistý dokument o životě v Mongolsku a na Sibiři. Většinou představený obraz přijímají bez výhrad (legitimizuje ho z jejich hlediska také Hůlové vzdělání a její dlouhodobé pobyty v popsáných místech). Objevují se však i ojedinělé skeptické názory, například: „Zda Češka, která sice vystudovala mongolistiku a kulturologii, mohla objektivně popsat psychologický profil vytvořených postav? Kolik je v tom pravdy, kolik jejích vlastních domněnek filtrovaných skrze optiku Evropanky?“⁽²⁶⁾ (Maria Akida 2019). Román *Stanice Tajga* je také často čten jako detektivka (což souvisí s žánrovými prvky, na

26 „Czy Czeszka, która wprawdzie ukończyła mongolistykę i kulturoznawstwo, mogła obiektywnie oddać rys psychologiczny kreowanych przez nią postaci? Ile w tym prawdy, a ile jej własnych domysłów i dopowiedzeń przefiltrowanych jednak przez pryzmat Europejki?“ Přel. A. Maślanka.

které upozorňoval Engelking) a čtenáři zdůrazňují, že je „překvapivý“ a „šokující“.

Stejně jako v textech kritiků se v recenzích na *Umělohmotný třípoko* a *Macochu* zveřejněných na LubimyCzytać.pl docela často objevuje zmínka o překladu, a konkrétně jazykové fantazii překladatelky. Je nutno přitom poznamenat, že v případě běžných čtenářů hodnocení překladu knihy není obvyklou praxí (ve většině případů pro ně překladatel zůstává neviditelný). Recepce *Umělohmotného třípokoje* a *Macochy* se liší – první kniha je vnímána spíše jako humoristický text a jazyková hra, přitom podle kritičtějších hlasů je „o ničem“ (ani zde se neobjevuje skoro žádná reflexe třeba o sexuálním násilí nebo postavení žen); druhá je podle nich poměrně temná a její hlavní téma je ženský alkoholismus. Také pozornost čtenářů přitahuje hlavní postava, kterou na rozdíl od kritičky Patrycje Chajęcké vnímají jako složitou a autentickou; podle jedné recenzentky ji můžeme „mít rádi nebo nenávidět“⁽²⁷⁾ (magdalena_koz 2020). I tady se občas objevuje názor vyjádřený Engelkingem, že jde o nějaký druh zpovědi. Čtenáři oceňují také upřímnost a odvahu autorky, někteří ji popisují jako ženskou verzi Charlese Bukowského⁽²⁸⁾ (Marta sans-H 2019). Zdá se, že s tvorbou Bukowského ji spojuje také jistý dojem špíny nebo odporu během četby.

V případě *Stručných dějin Hnutí* – které se i přes kontroverzní téma a koncepci dočkaly nejmenšího ohlasu – se dost často objevují názory jako „zajímavý nápad, horší realizace“. Podle mnoha čtenářů knize chybí pointa, jiní ji čtou silně ideologicky: „velmi dobrá proti-levičácká antiutopie“⁽²⁹⁾ (Maciej 2021).

ZÁVĚR

Jako spisovatelka vydávaná ve velkém nakladatelství Petra Hůlová získala v Polsku poměrně široký okruh čtenářů, zároveň ale se stala

27 „I można Julię lubić lub nienawidzić.“ Přel. A. Maślanka.

28 „Gdyby nie pewien anatomiczny brak, to przecież czysty (choć brudny) Bukowski.“ Přel. A. Maślanka.

29 „Bardzo dobra antylewacka antyutopia.“ Přel. A. Maślanka.

známou jen jako autorka románů z „exotického prostředí“. Nakladatelka a překladatelka Julia Rózewicz díky odvážným výběrům titulů a promyšleným propagačním aktivitám objevila pro polské čtenáře její jinou tvář, ukázala ji jako autorku vícerozměrnou a jako překladatelka pro ni navíc našla v polštině odpovídající, pestrý a živý jazyk (čehož potvrzením jsou nejen překladatelské ceny a názory kritiků, ale také komentáře běžných čtenářů, kteří obvykle věnují otázkám překladu poměrně malou pozornost). V rámci péče, kterou Dorota Żygadło-Czopnik označuje jako jistý patronát, také aktivně propagovala „svou“ autorku – na literárních událostech včetně festivalů. Je pravda, že omezený dosah malého nakladatele nedává možnost získání velkého okruhu čtenářů a velkého ekonomického kapitálu (ve srovnání s velkými nakladatelstvími). Nicméně díky aktivnímu přístupu a respektování pravidel fungování literárního pole – „zde uspěje jen ten, kdo dokáže počítat a využít ‚ekonomických‘ zákonitostí této popírané ekonomiky“ (Bourdieu 2010: 201) – Rózewicz dokázala získat pro autorku, pro své nakladatelství a pro sebe poměrně velký kapitál symbolický.

„Umělec tvořící dílo je sám uvnitř výrobního pole utvářen všemi, kdo se podílejí na tom, aby byl ‚objeven‘ a posvěcen jakožto ‚známý‘ a ‚uznávaný‘ umělec. Nelze se obejít bez kritiků, autorů předmluv, obchodníků aj. Obchodník (galerista, nakladatel apod.) těžší z umělcovy práce, má zisk z prodeje jeho výrobků, ale přitom také uvádí na trh symbolické statky: pořádá výstavy, vydává knihy, uvádí hry. Tak uměleckému výrobku získává *posvěcení*“ – píše Bourdieu (2010: 261). Příklad Petry Hůlové ukazuje, že i malý nakladatel dokáže na tomto poli hodně udělat.

mgr inž. Anna Maślanka

Doktorská škola

Pedagogická univerzita v Krakově

Podchorążych 2, 30-084 Kraków

anna.maslanka@doktorant.up.krakow.pl

LITERATURA

- Cuber, Marta. 2007. „Babska gawęda.“ *Polityka* (2007)14, s. 66.
- Bourdieu, Pierre. 2010. *Pravidla umění*. Přel. Petr Kyloušek a Petr Dytrt. Brno: Host.
- Chajęcka, Patrycja. 2010. „Monolog alkoholiczki.“ *Nowe Książki* (2010)4, s. 45–46.
- Engelking, Leszek. 2007. „Kobiety z bacgańskiego somonu.“ In *Nowe Książki* (2007)11, s. 52.
- Engelking, Leszek. 2011. „Stacja Syberia.“ In *Nowe Książki* (2011)6, s. 44.
- Engelking, Leszek. 2019. „Brawurowy monolog Macochy.“ In *Literatura na Świecie* (2019)7–8, s. 413–416.
- Goszczyńska, Joanna. 2020. „Překlady české literatury v Polsku od roku 1989.“ In *Česká literatura v polských překladech (1989–2020)*. Joanna Goszczyńska, Jaromír Kubíček a Tomáš Kubíček. Brno: Moravská zemská knihovna, s. 11–42.
- Hudymač, Aleksandra. 2021. „Skandalistka: Conrad Festival.“ In *Tygodnik Powszechny* (2021)42, s. 82–84.
- Hůlová, Petra. 2013. „Głos z Petersburga.“ [Rozhovor; rozmlouval Piotr Kofta.] In *Dziennik Gazeta Prawna* (2013)212, příl. *Kultura i Program TV*, s. K12.
- Kaczorowski, Aleksander. 2004. „Czesi trzymają się mocno.“ In *Polityka* (2004)35, s. 66–67.
- Kofta, Piotr. 2013. „Twierdza ze słów.“ In *Dziennik Gazeta Prawna* (2013)212, příl. *Kultura i Program TV*, s. K12.
- Kowalczyk, Małgorzata a Poslední, Petr. 2018. *Horizont komparace. Česko-polské literární sousedství 1945–2005*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Levý, Jiří. 2018. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný.
- Maciej. 2021. „Recenze na Stručné dějiny Hnutí Petry Hůlové.“ www.lubimyczytac.pl, <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/krotka-historia-ruchu/opinia/65837449> [přístup 30.12.2022].
- magdalena koz. 2020. „Recenze na Macochu Petry Hůlové.“ www.lubimyczytac.pl, <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/macocha/opinia/58497976> [přístup 30.12.2022].

- Maria Akida. 2019. „Recenze na Paměť mojí babičce Petry Hůlové.“ www.lubimyczytac.pl, <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/czas-czerwonych-gor/opinia/51901047> [přístup 30.12.2022].
- Marta sans-H. 2019. „Recenze na Macochu Petry Hůlové.“ www.lubimyczytac.pl, <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/macocha/opinia/50466600> [přístup 30.12.2022].
- Rudnicki, Janusz. 2013. „Jeśli porno, to właśnie takie!.“ In *Gazeta Wyborcza*, (2013)247, s. 12.
- Rudnicki, Janusz. 2018. „Julia krzyczy (z balkonu).“ In *Gazeta Wyborcza* (2018)100, s. 9.
- Rychlewski, Marcin. 2013. *Książka jako towar, książka jako znak: studia z socjologii literatury*. Gdańsk: Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- Šidáková Fialová, Alena. 2014. „Prózy soukromých dramát.“ *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Ed. Alena Šidáková Fialová. Praha: Academia, s. 347–350.
- Tarajło-Lipowska, Teresa. 2010. *Historia literatury czeskiej*. Zarys. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo.
- Tarajło-Lipowska, Teresa. 2018. „Dwie czeskie macochy i Wrocław.“ In *Odra* (2018)11, s. 90–91.
- Warczok, Tomasz, Pałęcka, Alicja a Marecki, Piotr. 2014. „Pole literackie w Polsce po 1989 roku.“ In *Literatura polska po 1989 roku w świetle teorii Pierre’a Bourdieu. Raport z badań*. Grzegorz Jankowicz a kol. Kraków: Korporacja Ha!art, s. 91–162.
- Wróbel, Olga. 2021. „Półka z nowościami. Krótka historia Ruchu.“ In *Książki. Magazyn do czytania* (2021)2, s. 116.
- Żygadło-Czopnik, Dorota. 2014. „Refrakcje literatury czeskiej wrocławskich wydawnictw Afera i Książkowe Klimaty.“ In *Przekłady Literatur Słowiańskich* 5(1), s. 149–159.
- Żygadło-Czopnik, Dorota. 2015. „Wolność kontrolowana – o (nie)zależności tłumacza. Uwagi do polskiego przekładu powieści Petry Hůlové Umělohmotný třípokoj.“ In *Przekłady Literatur Słowiańskich* 6(1), s. 105–119.
- Żygadło-Czopnik, Dorota. 2018. „Polskie wybory czeskiej prozy kobiecej w przekładach po 1989 roku.“ In *Przekłady Literatur Słowiańskich* 9(1), s. 227–247.